

Inwazja rosyjska na Ukrainę i bezpieczeństwo żywnościowe państwa

Hanna Bazhenova*

Pomimo bezprecedensowych wyzwań kampania siewna 2022 r. na Ukrainie przebiegła pomyślnie. Według Ministerstwa Polityki Rolnej i Żywności Ukrainy zostało zasiane 79,2% areалу z poprzedniego roku, a w połowie czerwca w południowej części państwa rozpoczęły się żniwa. Wśród głównych wyzwań stojących przed ukraińskimi rolnikami nadal istnieje potrzeba eksportu zbiorów z 2021 r., zachowania nowych zbiorów oraz zaopatrzenia sektora rolniczego w paliwa. Odblokowanie czarnomorskich portów oraz wznowienie eksportu rolnego drogą morską ma obecnie kluczowe znaczenie nie tylko dla gospodarki Ukrainy, lecz także dla globalnego bezpieczeństwa żywnościowego.

Wyniki kampanii siewnej. Według Ministerstwa Polityki Rolnej i Żywności Ukrainy pomimo działań wojennych i ciągłego braku paliwa kampania siewna 2022 r. w kraju przebiegła pomyślnie. Obsiano prawie wszystkie dostępne obszary, z wyjątkiem obwodu ługańskiego, częściowo także tereny znajdujące się niedaleko od linii frontu. W połowie czerwca prace te zostały zakończone, a w obwodach: chersońskim, odeskim, mikołajowskim i zaporoskim rozpoczęły się żniwa, głównie zbiory jęczmienia ozimego.

Według danych z 16 czerwca 2022 r. podczas tegorocznej kampanii siewnej podstawowymi uprawami rolnymi zostało obsianych 13,4 mln ha gruntów, co stanowi 95% z 14,16 mln ha zaplanowanych do uprawy na bieżący sezon. Powierzchnia zasiewów na terenach kontrolowanych przez rząd Ukrainy jest mniejsza o 2,75 mln ha areалу z 2021 r., w którym obsiano 16,92 mln ha. Największe ubytki gruntów wystąpiły na południu, wschodzie i północnym wschodzie kraju. Ponadto jesienią 2021 r. 7,6 mln

Redakcja:

Marek Pietraś (przewodniczący), Walenty Baluk, Łukasz Lewkowicz (sekretarz)

Redaktorzy tematyczni:

Waldemar Paruch (polityki publiczne), Wojciech Sokół (wybory i marketing polityczny), Katarzyna Kuć-Czajkowska (samorząd), Jakub Olchowski (bezpieczeństwo), Grzegorz Gil (konflikty)

Opinie autorów komentarzy nie przedstawiają oficjalnego stanowiska Instytutu.

ha zasianych zostało uprawami ozimymi, w tym pszenicą i pszenżytem – 6,5 mln ha, rzepakiem – 1,41 mln ha, jęczmieniem – 969 tys. ha i żytem – 109 tys. ha (dane pochodzą z Państwowej Służby Statystyki Ukrainy).

Według wyników kampanii siewnej największa zmiana w strukturze zasiewów dotyczyła głównie pszenicy, kukurydzy, słonecznika, soi i gryki. Powierzchnia upraw pszenicy jarej wzrosła pięciokrotnie, natomiast soi i słonecznika w porównaniu z poprzednim rokiem nieznacznie się zmniejszyła. Jednocześnie nastąpiła istotna redukcja areалу zasiewów kukurydzy: z 5,5 mln ha w zeszłym roku do 4,6 mln ha w roku bieżącym, głównie ze względu na to, że kukurydza daje wyższe plony i jest trudniejsza w logistyce transportu. Ogółem wszystkie kategorie gospodarstw rolnych zasiały: 191,1 tys. ha pszenicy jarej; 951,4 tys. ha jęczmienia jarego; 34,1 tys. ha rzepaku jarego; 159,3 tys. ha owsa; 131 tys. ha grochu; 75,3 tys. ha gryki; 49,5 tys. ha prosa; 4,64 mln ha kukurydzy; 180,6 tys. ha buraków cukrowych; 4,7 mln ha słonecznika; 1,2 mln ha soi i 1,1 mln ha ziemniaków. Taka struktura zasiewów – zdaniem ministra polityki rolnej i żywności Ukrainy Tarasa Wysockiego – w pełni gwarantuje wewnętrzne bezpieczeństwo żywnościowe państwa.

Prognozy i wyzwania. Prognozy zbiorów w 2022 r. są dużo niższe niż w 2021 r., kiedy zbóż, roślin strączkowych i oleistych zebrano 106,6 mln ton, w tym 84 mln ton zboża i roślin strączkowych, a kolejne 22,6 mln ton – roślin oleistych. Aktualnie szacunki wskazują na 65-66,5 mln ton plonów, w tym ok. 48-50 mln ton zboża (kukurydzy – 24 mln ton, pszenicy – 18-20 mln ton, jęczmienia – ok. 5 mln ton oraz innych upraw) i co najmniej 15 mln ton roślin oleistych (ok. 10 mln ton słonecznika, 2,5-2,8 mln ton soi i ok. 2,5 mln ton rzepaku ozimego). Będzie to niewątpliwie ogromny spadek, jednak warto podkreślić, że w ubiegłym roku zebrano rekordowe zbiory w całej historii Ukrainy. W związku z tym, jeśli w 2022 r. uda się osiągnąć prognozowany wynik, będzie on dużym sukcesem.

Obecnie przed ukraińskimi rolnikami stoją trzy poważne wyzwania:

- **Eksport zbiorów 2021 r.** W wyniku zablokowania portów na Morzu Czarnym i Morzu Azowskim w marcu 2022 r. Ukraina była w stanie wyeksportować różnymi rodzajami transportu: drogowym, kolejowym i rzeczonym jedynie 407 tys. ton produkcji rolnej, w kwietniu – 968 tys. ton, a w maju 1,7 mln ton. Ogółem przed 24 czerwca 2022 r. udało się wywieźć jedynie 4 mln ton zbóż, roślin oleistych i produktów ich przetworzenia. Oczekuje się, że liczby te wzrosną do 2-2,5 mln ton zboża miesięcznie, jednak prawdopodobnie w najbliższych miesiącach będzie trudno zmienić w radykalny sposób istniejące limity, żeby

wywieźć pozostałe 18 mln ton produkcji rolnej. Dla porównania przed wojną eksport zbóż i roślin strączkowych z Ukrainy wynosił ok. 5-6 mln ton miesięcznie.

Obecnie poszukiwane są alternatywne drogi eksportu na zachodnich granicach Ukrainy, czyli transport koleją przez Rumunię, Polskę, Węgry do portów nad Morzem Bałtyckim i Morzem Czarnym, aby jak najszybciej opróżnić spichlerze na nowe zbiory. Przyspieszyć eksport mogą również laboratoria fitosanitarne i weterynaryjne w porcie Izmail na Dunaju oraz dodatkowy sprzęt na przejściach granicznych, ale potrzebne jest jeszcze na to uzyskanie zgody Komisji Europejskiej. Wydaje się jednak, że opróżnienie spichlerzy na nowe zbiory bez odblokowania portów czarnomorskich jest raczej niemożliwe do zrealizowania.

- **Przechowywanie nowych zbiorów.** W chwili obecnej problem ten jeszcze nie jest palący. Natomiast po żniwach kultur jarych (szczególnie kukurydzy) szacuje się, że deficyt elewatorów w państwie będzie sięgał 10-15 mln ton. Właśnie tyle pojemności w elewatorach Ukraina straciła w wyniku zniszczenia i czasowej okupacji. Teraz istnieje pilna potrzeba budowy tymczasowych spichlerzy, zwłaszcza w konstrukcjach modułowych. Są nawet plany wykorzystania w charakterze spichlerzy podziemnych silosów, w których w czasach ZSRR przechowywano rakiety balistyczne. Ponadto państwa Unii Europejskiej, a zwłaszcza Polska, mogą udostępnić Ukrainie magazyny, które pomogą częściowo zachować zbiory i zapewnić dostawy zboża na rynki światowe. Istnieje jednak duże ryzyko, że pomimo tego spora część zboża może się zmarnować.
- **Zapewnienie paliwa na sezon żniwny.** Z powodu blokad – lądowej i morskiej przez Federację Rosyjską paliwo stało się drogie i trudno dostępne. W Ukrainie nie ma obecnie żadnej działającej rafinerii (jedyna czynna rafineria w Krzemieńczuku została całkowicie zniszczona w czasie trwania działań wojennych) i wszystkie paliwa muszą być sprowadzane z państw Unii Europejskiej.

Zdestabilizowanie światowych rynków żywności. Kwestia globalnego kryzysu żywnościowego i prowokowanego przez niego głodu była jednym z głównych tematów na szczycie w Davos odbywającym się w dniach 22-26 maja 2022 r. Tylko w ciągu ostatniego roku światowe ceny żywności wzrosły prawie o jedną trzecią, a nawozów o ponad połowę. Jednocześnie obserwujemy globalny wzrost cen surowców energetycznych, który również przyspiesza światowy wzrost cen produktów

żywnościowych. Szef Światowego Programu Żywnościowego ONZ David Beasley oświadczył, że w ciągu ostatnich 4-5 lat liczba osób doświadczających niedoborów żywności wzrosła z 80 mln do 276 mln. Natomiast wojna na Ukrainie może zwiększyć tę liczbę jeszcze o 46 mln.

Z kolei sekretarz generalny ONZ António Guterres 3 czerwca 2022 r. w swoim oświadczeniu stwierdził, że trwająca wojna napędza kryzys globalny w trzech wymiarach: żywnościowym, energetycznym i finansowym. Według niego działania wojenne wpływają nie tylko na sytuację w Europie Środkowo-Wschodniej, lecz także znacząco zwiększają ryzyko braku żywności, a nawet głodu w najbardziej narażonych państwach i gospodarkach świata. Wspominał on o tym również 24 czerwca na międzynarodowej konferencji dotyczącej globalnego bezpieczeństwa żywnościowego w Berlinie. Wówczas ostrzegał, że sytuacja ta może doprowadzić do zamieszek, wzrostu cen żywności, przemocy politycznej czy kolejnej fali migracyjnej.

Podsumowanie. Ukraiński sektor rolno-przemysłowy produkuje pięć razy więcej produkcji rolnej niż jego konsumpcja wewnętrzna. Dlatego pomimo trwającej wojny, utraty ponad 20% powierzchni uprawnych i ewidentnie niższego urodzaju w 2022 r. państwo jest w stanie pokryć swoje potrzeby żywnościowe. Na Ukrainie w ciągu najbliższych lat nie przewiduje się zagrożenia niedoborem produktów przetwórstwa zbóż, olejów i pasz. Dodatkowo blokowanie portów czarnomorskich doprowadziło do obniżenia o 30% cen przez ukraińskich producentów na uprawy eksportowe na terenie kraju.

W związku z tym, że eksport w roku gospodarczym 2021/2022 będzie znacznie mniejszy niż w roku ubiegłym, ukraińskie przedsiębiorstwa rolne i sami rolnicy nie będą mieli wystarczającego finansowania i motywacji na kolejną kampanię siewną. Generalnie występuje obecnie jednoczesne zagrożenie dla trzech zbiorów ukraińskiej pszenicy: zeszłorocznych i tegorocznych, których nie można wyeksportować, oraz przyszłorocznych, które w sposób oczywisty będą mniejsze niż tegoroczne. Na Ukrainie tradycyjnie uprawia się pszenicę ozimą, którą sieje się wczesną jesienią. Jednak w 2022 r. ukraińscy producenci nie są przekonani, czy warto zasiewać tak duże obszary pszenicą ozimą jak do tej pory, biorąc pod uwagę poważne problemy z jej eksportem.

Jednocześnie niedobór ukraińskiego zboża na światowym rynku zagraża globalnemu bezpieczeństwu żywnościowemu, gdyż Ukraina dotychczas znajdowała się w pierwszej piątce światowych eksporterów żywności, wywożąc większość zbiorów zbóż

---

do państw Europy, Azji i Afryki. Rynek światowy znacznie odczuwać spadek eksportu z Ukrainy po wyczerpaniu zapasów zbiorów z 2021 r. Oznacza to, że poważny wzrost cen wszystkich produktów spożywczych, w tym mięsa i przetworów mlecznych, najprawdopodobniej nastąpi pod koniec lata i na początku jesieni 2022 r.

* Dr Hanna Bazhenova – Pracownia Laboratory of International Memory Studies INoPiA
UMCS